

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну**

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕХНІКИ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ У
ДЕКОРАТИВНОМУ ПАННО **
**INTERPRETATION OF THE TECHNIQUE OF PETRIQUE
PAINTING IN DECORATIVE PANELS**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студентка 16-421 групи
Спеціальності 023 Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація
Освітньо-професійної (наукової)
програми Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Ржевич Наталя Михайлівна

Керівник доцент Постолова Н.В.
Рецензент професор Левченко М.Г.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Особливості петриківського розпису	
1.1. Різновиди декоративного розпису	5
1.2. Художні особливості петриківського розпису	17
РОЗДІЛ 2. Сучасні інтерпретації петриківського розпису	
2.1. Застосування петриківського розпису у сучасному декоративному мистецтві.....	23
2.2.Послідовність виконання декоративного панно «Квіти Херсонщини»	36
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

ВСТУП

Актуальність теми. Родина унікального Петриківського розпису мальовниче селище Петриківка на Дніпровщині, є центром декоративного розпису, який активно розвивається та інтегрується у різні сфери мистецької дійсності. Петриківський народний живопис відомий 300 років з моменту заснування Петриківки. У наш час мистецтво традиційного декоративного розпису зазнало відчутних змін. Петриківський розпис, який здавна поширений в Україні з сільського побуту перейшов в текстильну промисловість, в предмети домашнього вжитку, музичні інструменти, дитячі іграшки, в поліграфію, в оформлення громадських споруд, і є самостійним видом народного мистецтва. Авторська інтерпретація розпису виявляє нові риси в індивідуальних творах, та в декоративних елементах при оформленні в предметах масової продукції.

Петриківський розпис у 2012 році внесено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини. У 2013-му 5 грудня петриківський розпис було включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО. На даний час цей розпис має широке поле інтеграції, та інтерпретації. Постає питання – вважати цей розпис автентичним, його засоби виразності не втрачають лі українських рис. Питання є актуальністю кваліфікаційної роботи, потребує розгляду виникнення, становлення, розвитку.

Інтерпретація, як процес художньої творчості, відбувається завдяки використанню певних зображально-виражальних засобів композиційних – образних, технічних. Застосування їх у комплексі сприяє різноманітному розвитку теми твору, уяві художника. Існує можливість здійснення інтерпретаційних рішень одного й того ж

матеріалу, наприклад, петриківського розпису. Над феноменом петриківського розпису працювали такі вітчизняні мистецтвознавці: Е. А. Антонович, М. Є. Станкевич, Т. А. Гарькава, Л. М. Горбуля та інші.

На підставі вище зазначеного була обрана така тема: **«Інтерпретація петриківського розпису у декоративному панно».**

Мета: дослідити інтерпретацію петриківського розпису у сучасному українському декоративно-прикладному мистецтві.

Згідно мети були визначені завдання:

1. Вивчити літературні джерела з теми «Інтерпретація петриківського розпису».

2. Розкрити різновиди декоративного розпису.

3. Дослідити художні особливості петриківського розпису.

4. Вивчити застосування петриківського розпису у сучасному декоративному мистецтві.

5. Пояснити послідовність виконання декоративного панно «Квіти Херсонщини».

Об'єкт дослідження: декоративний розпис України.

Предмет дослідження: процес виконання декоративного панно «Квіти Херсонщини».

Методи дослідження: Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використовую методи дослідження історико-культурний – розгляд історії петриківського розпису, біографічний – вивчення творчості майстрів петриківського розпису, художньо-стилістичний – характеристика традиційних і нових прийомів петриківських розписів, узагальнення – для визначення творчого потенціалу.

Структура роботи. Відповідно до визначеної теми і завдання наукового пошуку робота складається із вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає сорок одну сторінку.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ

1.1. Різновиди декоративного розпису

Декоративний розпис – це один з видів декоративно-прикладного мистецтва, що передбачає сюжетні зображення й орнаменти, які створюються засобами живопису на стінах та інших частинах архітектурних споруд, а також на ужиткових предметах. Останнім часом декоративний розпис виконують також на папері, полотні, картоні й експонують на художніх виставках як твори станкового мистецтва [1, с.4].

Твори декоративного розпису виконують олійними, темперними, гуашевими, акварельними фарбами та керамічними барвниками з подальшим випалюванням у керамічних печах. Декоративний розпис є традиційним видом мистецтва, який здавна поширений в Україні. Він і в наші дні займає чільне місце у творчості народних художників [1, с.4].

Ще в часи розквіту Київської Русі народні майстри прикрашали декоративним розписом інтер'єри та екстер'єри будівель, хат, житла князів, предмети домашнього вжитку, дитячі іграшки, зброю, музичні інструменти тощо [1, с.4].

Яскравою сторінкою увійшов декоративний розпис в історію культури українського народу. Початок свого розвитку цей вид народного мистецтва бере з настінного малювання, поширеного з давніх часів у селах України, особливо на Дніпропетровщині, Поділлі, Буковині. Протягом тривалого часу в кожній місцевості вироблялись свої прийоми і технічні засоби зовнішнього оздоблення сільських будівель, хатнього інтер'єру, речей побуту. Залежно від цього у кожній місцевості поступово створився свій усталений характер орнаментальних мотивів, образи яких навіяно щедрою українською

природою і, мабуть, ще щедрішою фантазією народних майстрів. У наш час мистецтво розпису зазнало значних змін. Велике орнаментальне багатство з народної архітектури, з сільського побуту перейшло в поліграфію, фарфоро-фаянсову і текстильну промисловість, широко застосовується в монументальному оформленні сучасних громадських споруд, а також стає самостійним видом народного мистецтва у формі малюнків на папері, картоні тощо. Про еволюцію народного розпису розповідають на численних виставках твори майстрів Дніпропетровщини, Київщини, Черкащини, Чернігівщини, Хмельниччини, Херсонщини, які не тільки успадкували кращі мистецькі традиції, а й збагатили цей вид мистецтва новою тематикою, сучасними орнаментальними мотивами, яскравою палітрою фарб [2].

Естетику і стиль, народжені в українських Карпатах, не переплутаєш ні з чим. Найяскравіше вони виражені в декоративно-прикладному мистецтві, один із зразків якого – автентичний косовський розпис. Ця техніка названа по імені Косова – невеликого містечка в Івано-Франківській області, та оформилася в окрему традицію на рубежі 18 і 19 століть. Стилїстика косовського розпису виникла з традицій оформлення гуцульської кераміки. В околицях карпатських сіл знаходили багаті поклади натуральної глини, тому гончарство було одним з найпоширеніших в регіоні промислів [3].

Технологія декорування карпатської кераміки – «ритування» – унікальна і не має аналогів. Спочатку виріб, покритий білою глиною, обпалюють в печі, потім розписують, покривають прозорою глазур'ю і випікають знову. Косовський розпис пізнаваний завдяки особливому колориту і графічним мотивами. Майстри використовували обмежену кількість кольорів: білий, зелений і різні відтінки охри, від світло-жовтого до коричневого. Рідше зустрічаються вкраплення синього кольору. У техніці косовського розпису оформляють посуд і предмети побуту, дитячі іграшки, сувеніри, пічні кахлі, декоративні плитки. До

числа найбільш характерних виробів можна віднести кружки - в оригіналі їх називають «кухлі», миски, свічники, свистульки у вигляді овечок [3].

Малюнки на косовській кераміці - відмінний приклад виразного народного примітивізму. Художники вибирали різні мотиви: рослинні орнаменти, зображення звірів і птахів, жанрові сценки. На деяких виробках, найчастіше - на пічних кахлях, відтворювали сюжетні композиції, картинки з народного життя, героями яких були пастухи і мисливці, музиканти та листоноші. Орнаменталістику косовського розпису варто взяти на замітку хендмейдерам, які шукають свіжу і не заїжджену тему для декорування своїх виробів. Гармонійний мінімалізм малюнка і колориту виглядає дуже стильно, тому добре підійде для декорування одягу та аксесуарів, наприклад - прикрас з пластики або керапласта. Також традиційні мотиви можна втілити на тканині - у вигляді вільного розпису, батика, аплікації або вишивки [3].

Петриківський розпис. Починав свій «шлях» в якості настінного живопису будинків селища Петриківка, що на Дніпропетровщині. Основа Петриківського розпису - рослинний орнамент в стилі українського бароко. До свого банкрутства в селищі працювала і однойменна фабрика, яка, нажаль, припинила існування в 2004 році. Але, незважаючи на це, в 2013 році Міністерство культури України включило Петриківський розпис до переліку об'єктів нематеріальної культурної спадщини України. Сьогодні в Петриківці можна відвідати Центр народного мистецтва «Петриківка» та музей, у фондах якого налічується близько 2500 предметів мистецтва. Регулярно проводяться майстер-класи та екскурсії [3].

Віками у кожній місцевості поступово виробився свій усталений характер орнаментальних мотивів, прийомів і технічних засобів оздоблення будівель та інтер'єру, речей побуту. Одним з провідних осередків художнього розпису є с. Петриківка на Дніпропетровщині,

відомий ще з часів козаччини центр народного малярства. Його визначальними рисами є специфічна техніка виконання й оригінальний арсенал виразальних засобів. Петриківський розпис репрезентований на виставці творами Володимира Глуценка, Андрія Пікуша, Марії Бельмас, Надії Кондратюк, Марії Кравець [6].

Винахідливо й цікаво інтерпретує традиції петриківського розпису Марфа Тимченко - народний художник України, перший лауреат Премії імені Катерини Білокур і володар Національної премії України імені Тараса Шевченка. У своїх квіткових і сюжетно-тематичних композиціях знана майстриня декоративного малярства цікаво інтерпретує та розвиває елементи петриківського орнаменту, створюючи особливий казковий світ з квітучою природою, мирним небом і добрими людьми. Вірним соратником Марфи Ксенофонтівни в мистецтві і в житті був Іван Скицюк заслужений майстер народної творчості України, який прикрашав свої твори орнаментами, характерними для рідного Поділля. Творчу традицію мистецької родини Марфи Тимченко та Івана Скицюка продовжує їх донька Олена Скицюк [6].

З середини 1930-х років народні майстри з с. Петриківки Дніпропетровської області сестри В. і Г. Павленко та М. Тимченко починають розписувати олійними фарбами невеличкі, різної форми коробочки з дерева, що використовувались як пудрениці. Розписи робилися безпосередньо по дереву без усякої ґрунтовки і тому були дуже нетривкі. Після Великої Вітчизняної війни такі розписи відродилися на новій технічній основі — це був уже підлаковий розпис на чорному тлі, побудований також на традиційному петриківському квітковому орнаменті. Такі розписи виконувались петриківськими майстрами, які працювали на Київському експериментальному кераміко-художньому заводі. А з 1958 року цех підлакового розпису відкрився при фабриці «Дружба» в самій Петриківці. Молоді художники, очолювані народним майстром Ф. С. Панком, звернулися до місцевих

традицій декоративного живопису. Петриківці стали робити свої розписи не на чорному, а на вохристому або соковитому зеленому тлі, тобто так, як звичайно розмальовувалися скрині на Дніпропетровщині ще задовго до революції. Звернення до місцевих традицій забезпечило успішний розвиток цілком нового художнього промислу. Останнім часом спостерігається повернення народних майстрів до розписів дерев'яних тарілок, зроблених на токарному верстаті. Розписуються вони безпосередньо по дереву олійними фарбами, а зверху покриваються прозорим лаком, завдяки чому краще виявляється фактура дерева, дзвінкішими по кольору і більш тривкими стають і самі розписи. Тарілки ці призначені прикрашати інтер'єр [8, с.11].

Опішнянський розпис. Родом з Полтавської області. Відома Опішнянська кераміка ще з XVII століття. Опішнянські орнаменти відрізняються особливою життєрадісністю і яскравістю. У малюнку обов'язково присутня огинаюча лінія, вироби покриваються ангобом (спеціальним глиняним шаром). На поверхнях виробів малюються ягоди, листя, каракулі (кривульки), квіти, метелики, сердечка, гілки та інші. Опішнянський розпис був також включений у перелік об'єктів нематеріальної культурної спадщини України [3].

Бубнівський розпис. Може бути більш відомий під кодовою назвою «Бубнівська кераміка». Цей вид декоративного мистецтва був поширений у Вінницькій області, в місті Гайсин. У порівнянні з вищезгаданими художніми ремеслами, Бубнівський розпис має сумну долю. Після смерті основних її «ідеологів» братів Герасименко, він поступово втрачає свою популярність. І сьогодні про неї знають не багато. Побачити експозицію Бубнівської кераміки можна в Музей-садибі братів Герасименко (с. Новоселівка, Вінницької області). Серед інших видів розпису його відрізняють рослинні дивовижні орнаменти і жовто-коричневі, білі, блакитні і сірі кольори [3].

Самчіківський розпис. Унікальне народне мистецтво зародилося в селі Самчики Старокостянтинівського району Хмельницької області. На десятки років про нього забули. Лише в 1960-х розписом почали цікавитися місцеві художники. Сьогодні техніка знаходиться на межі зникнення, адже в ній працюють лише чотири майстри. Точну дату виникнення «самчіківки» визначити важко. Однак відомо, що найбільшого поширення розпис отримала на початку ХХ століття. Тоді був популярним домашній розпис. Про народної традиції також свідчать місцеві вишивки і розписані скрині. Їх знайшли під час етнографічних експедицій в 1990-х. «Самчіківку» спочатку порівнюють з Петриківкою. Однак вони мають істотну різницю, - розповів художник Віктор Раковський. Займається народним розписом понад 15 років. Основні квіти «самчіковкі» жовтий, синій, зелений і червоний. Для фону використовуються фіолетовий, коричневий, чорний. «Гамма відповідає сюжету малюнка. Якщо автор зображує смуток, то переважають холодні тони. І навпаки - якщо радість, то теплі. Обов'язково повинні бути широкомасштабні елементи. Чи не дрібні. Чи не використовую транспортир і лінійок. Лінії не повинні бути ідеально рівними. Десь незграбні, незавершеного », - пояснює Віктор Раковський. Сьогодні в Самчиках працює художня школа, де дітей вчать народного розпису і академічного живопису. Однак художники засмучені тим, що не бачать справжньої зацікавленості молодого покоління в розвитку мистецтва «самчіковкі» [4].

Київський розпис. Декоративний розпис був дуже поширений у багатьох районах України. Не винятком стала і Київщина. З-поміж різноманітності видів і технік розпису виділяється той, що так і називається – Київський розпис. А от вирізняється він як раз своєю надзвичайною схожістю з розписом петриківських майстрів. Відомо, що митці Київського декоративного розпису набагато молодші за петриківських в історичному плані, проте точні дати дня народження

обох видів розпису історії не відомі. Техніка ж Київського розпису зародилася як окремий вид декору завдяки зусиллям Н. Ставицької, художниці з розпису [4].

Виникла техніка на основі традицій Петриківки, однак мала і свої особливості. Як стверджують знавці, Київський розпис виглядає «більш пафосно», оскільки лінії його орнаментів більш плавні та округлі, проте власне техніка нанесення елементів є більш ускладненою. Розпис виконується художніми олійними фарбами та, як правило, наноситься на чорний фон дерев'яного виробу. Дуже рідко, коли можна побачити «вільне місце» у розмаїтті орнаменту, оскільки майстри Київського декоративного розпису наносять його так, що здається, ніби кожен з елементів «налягає» один на одного, - це створює візуальну пишність «орнаментного букету». Здебільшого в малюнку переважають різні квіти, пташки не є обов'язковим елементом Київського розпису [4].

В Петриківському розписі, напрочуд, чарівні пташки є центральною і невід'ємною частиною. Наявність золотих фарб та червона гамма малюнку також є одними з характерних ознак Київського розпису. Як і Петриківський, Київський розпис зазвичай виконується вручну, що забезпечує кожному з виробів своєрідну унікальність. Олійні фарби розпису після нанесення покривають чотирма шарами глянцевого лаку, що захищатиме його протягом довгого часу. На жаль, на сьогоднішній день дуже мало майстрів Київського декоративного розпису, як і тих, хто знає його повну історію [5].

Васильківський розпис (майоліка) Васильків – це місто на Київщині. Васильківський розпис захоплює своєю незвичайністю. У васильківському розписі яскраво виражена стилізація форм, поєднані рослинні мотиви та зображення тварин. Декоративності йому надає рослинний візерунок із мазків. Основні кольори цього розпису: червоний, синій і жовтий [5].

Черкаський розпис. Макар Муха один із основоположників станкового декоративного розпису, заслужений майстер народної творчості України. Народився у селі Михайлівка Кам'янського району Черкаської області. Твори Макара Корнійовича вражають своєю витонченістю і тонким ліризмом. Колоритові робіт, особливо написаним в 1930-60-і роки, притаманне емоційне звучання чистих, спокійних фарб. У декоративних розписах 1980-х років улюбленим мотивом майстра стають чудо-птахи (менш вживані раніше) – невловимі жар-птиці, чи то вигадливі павичі, що їх автор зображував найчастіше на червоному тлі з використанням яскравих, насичених кольорів. Саме навколо них будує Муха свою композицію, часто сюжетну [7].

Розписи скринь XIX — початку XX ст. відзначаються яскраво виявленими місцевими рисами. Чернігівські скрині переважно чорного або темно-синього кольору, з барвистими великими квітами — білими, жовтими, червоними — в медальйонах та гронами у вигляді бігунців. Полтавські скрині близькі до чернігівських: вони теж розписані по темному тлу крупним квітковим орнаментом ясних кольорів з чітким ритмічним його повторенням. Зовсім інше бачимо на скринях Дніпропетровщини. Їх пофарбовано в яскраві кольори: жовтий, найчастіше — в соковитий зелений. Орнамент значно дрібніший за розміром, ніж на Полтавщині, й дуже різноманітний за мотивами [8, с.10].

Свої визначальні риси і відмінності має декоративний розпис Київщини, що опирається на найкращі здобутки місцевого народного мистецтва. На виставці представлені роботи таких київських майстрів декоративного розпису як Марія Буряк, Іван Шостак Іван Приходько. Серед художників Київщини виділяються самобутній символіко-міфологічний світ картин народної художниці України, лауреата державної премії імені Т.Г. Шевченка Марії Примаченко [6].

Однією з фундаторів традицій професійної школи черкаського розпису є заслужена художниця України Тамара Гордова. Еволюцію народного розпису спостерігається також у творах майстрів Полтавщини і Харківщини, які збагатили цей вид мистецтва свіжою тематикою, сучасними інтерпретаціями традиційних орнаментальних мотивів. Одна з найяскравіших художниць Полтавщини - Галина Рідна, твори якої органічно поєднують народні традиції й оригінальний авторський задум. Декоративний розпис Харківщини репрезентований роботою Євгена Поставничого «Прозорий ранок» [6].

У західних областях народний живопис не набув такого поширення, як у центральних та південних регіонах України. Однією з майстринь, які сприяли утвердженню станкового декоративного розпису Прикарпаття є художниця з Івано-Франківщини Стефанія Сандюк, яка створює складні деталізовані композиції [6].

Розпис Чернігівщини сформувався під впливом різних мистецьких шкіл декоративного малювання і характеризується еkleктичним поєднанням різноманітних технік виконання і виражальних засобів. На виставці експонуються яскраві сюжетні композиції на фольклорну тематику Івана Присяника та орнаментально-декоративні композиції Тетяни Стадниченко [6].

В колекції Херсонського художнього музею яскраво представлені твори самодіяльних митців Херсонщини. Серед них особливу увагу привертає Олена Рибальченко – типовий художник-самородок. Вона не має спеціальної художньої освіти, проте з самого дитинства, відчуває до малювання особливу пристрасть. Її твори присвячені українському селу, українській родині, коханню. Їх гармонійно доповнюють міські види. Кожна картина Рибальченко відзначається щирістю художнього вислову, піднесеним національним духом, безпосередністю образотворчої мови. Цікавою особливістю картин Рибальченко є також тісний зв'язок з українською ліричною поезією та піснею. Нерідко і сама

майстриня виступає автором віршів та оповідань. Декоративний розпис на папері – один із характерних видів народного мистецтва українського Півдня. Херсонщину презентують твори відомих в Україні майстрів народної творчості Людмили Петрової, Віри Семенюк, Людмили Вітківської. Їх розписи відзначаються використанням традиційних композиційних схем, виразним національним характером, яскравістю кольору. Це сюжетні композиції на побутові теми, своєрідні ілюстрації до поезії Тараса Шевченка або складні орнаментальні побудови з квітів та листя. Такі твори яскраво підкреслюють етнографічні особливості нашого регіону. Сучасною послідовницею авторських традицій мистецтва Людмили Вітківської є майстер народної творчості Марія Гусак, яка плідно працює і передає свій досвід молоді в Генічеському районі Херсонської області. Провідною темою її творів є квіти, які виступають символами почуттів, побажань, настроїв та інтонацій мисткині [9].

Для регіонів на півдні України характерні свої особливості архітектури житлових будинків. Так, показово було розміщення будинку і господарських споруд в ряд, у дворі маєтку. Стіни будівлі, обмазані глиною, чисто вибілені, часто прикрашалися художнім розписом. Підбивалися глиною призьба, стіни господарських споруд. Виписані орнаменти містили мотиви великої соковитої квітки з центральною віссю по вертикалі, а з боків зображувалися паростки, покриті молодим листям і меншими за розміром квітами. Розпис чи кольорова смуга прикрашали двері і вікна будівлі. Дахи будівель в південних регіонах, низькі і двохилі, покривалися соломою або очеретом, зверху їх притискали здвоєними козликами з дерева «ключинням». Для спорудження стін господарських приміщень двору найчастіше застосовувався місцевий природний камінь. Глина та її кольори в настінному живописі змішувалися з синім і червоним барвником, що надавало їм ще більшої мальовничості [10].

Протягом багатьох століть у різних регіонах України формувалися місцеві школи декоративного розпису зі своїм характером виконання орнаментальних мотивів, здебільшого рослинних: квітів, дерев, стебел, плодів тощо. Чимало майстрів малюють у своїх композиціях звірів, птахів, людей, пейзажі та складні композиції, у яких різні орнаментальні мотиви поєднуються із зображенням тварин та людей. Звірі, птахи, рослини, квіти є своєрідними: як реальними, так і народженими творчою уявою та фантазією народних художників [1, с.4].

У 1990-х роках кераміка як мистецтво вижила завдяки цеховому виробництву при Косівській регіональній організації Національної спілки художників України (голова Іван Кочержук). Кафедра декоративно-прикладного мистецтва Косівського інституту забезпечує безперервність поколінь майстрів та носіїв та несе особливу відповідальність за підтримку традиції, зберігаючи традиційний технологічний цикл (гончарні колеса, глина, інструменти та гончарні печі).

У 1936 році вчитель Олександр Статива організував у Петриківці школу декоративного розпису. Засновниця петриківського мистецтва художниця Тетяна Пата викладала в цій школі. Сьогодні у Петриківці діє районна дитяча художня школа імені Тетяни Пати. В Дніпровському художньому училищі викладають петриківський розпис.

Гаврило Ничипорович Пошивайло (7 квітня 1909 — 24 січня 1991) — один із творців української народної кераміки II половини XX століття, представник опішнянської школи художньої кераміки. Пошивайло Явдоха Данилівна (6 березня 1910 — 27 квітня 1994) — гончарна малювальниця, представниця опішнянської школи художньої мальовки. Іван Іванович Лобойченко (нар.1957), Микола Петрович Варвинський (нар.1973) — представники молодшої генерації опішнянських гончарів.

Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки почала формуватися в середині XIX століття першими майстрами народного гончарства двох сусідніх сіл Новоселівка і Бубнівка, які знаходяться одне навпроти другого на протилежних берегах річки Соб, лівої притоки Південного Бугу. Скупі архівні свідчення і народні перекази донесли до нашого часу два імені, які були одними з перших бубнівських майстрів – Арехта Гончар і його син Семен Гончар. Безумовно, наступні покоління майстрів вносили свої індивідуальні впливи і новації в орнаментику бубнівського розпису, розвиваючи і збагачуючи її. Серед таких в першу чергу слід назвати братів Якова і Якима Герасименків, які працювали в тісному творчому тандемі – один творив форму виробу, а другий її розписував.

Для популяризації народного малярства краю у Самчиках діє художня школа народно-декоративного мистецтва, якою керує Віктор Раковський.

У 20-ті рр. XX століття гончарі кількох сіл об'єдналися і на базі цього об'єднання у Василькові був заснований майоліковий завод, де виробляли побутовий посуд, декоративні вироби, оригінальні скульптури та інші предмети побутового та декоративного призначення. Одним із кращих місцевих майстрів цього періоду був П. Бідасюк.

З огляду на викладене, зрозуміло, що художній декоративний розпис регіонів України різноманітний зі своїми традиціями і техніками виконання. Вивчення різних традиційних видів українських декоративних розписів допомагає майбутнім фахівцям відтворювати традиційні розписи та інтерпретувати їх с сучасних власних декоративних композиціях.

1.2. Художні особливості петриківського розпису

Малюнки петриківських майстринь і майстрів – це імпровізації виконані легко та віртуозно, переважно на білому фоні. Художники використовують саморобні пензлі, анілінові, темперні або гуашеві фарби, розведені на яєчному жовтку. Петриківський розпис широко відомий не тільки в нашій країні, але і далеко за її межами [1, с.7].

У чому ж полягають основні прийоми виконання малюнка і засоби, завдяки яким досягається емоційна виразність цих творів? Визначний композиційний принцип будь-якого твору – організація простору. Щодо петриківського розпису, то варто наголосити, що саме організація простору відіграє ту головну роль, але в жодному випадку не його механічне заповнення. У творах кращих майстрів петриківського розпису біле тло набуває змістовності й активності. Воно трактується як один із засобів художньої виразності, значення якого далеко не обмежується функцією підсвічування фарби та підсилення її форми і звучності. То, власне кажучи, білий колір, у якому стебла і листки, квіти і пуп'янки саме «прозрівають», а не просто нанизуються на умовну лінію схеми. Звідси й та дивовижна технічна пружність «вазонів», «бігунців», «букетів», що аж випромінюють життєву силу, без будь-якого натуралізму виражаючи своєю красою глибокі ідеї постійного руху природи, суть вічних процесів відтворення. Композиціям класичного петриківського розпису притаманна рівновага, масштабність мотивів стосовно сусідніх елементів і цілого аркуша, чіткий ладований інтервал (а не поступова, ледь помітна розтяжка) у наростанні розмірів окремих елементів, що нагадує акордові співзвуччя у народній діатонічній музиці. Важлива роль належить гармонійному контрастові. Гостре чергується з округлим, пряма лінія – із хвилястою, великі

елементи – із дрібними тощо, основні барви спектра зіставляються з додатковими [1, с.7].

Так, головна колірна гама класичного петриківського розпису – червоно-зелена, а побічна – жовто-синя. Засоби виразності дуже лаконічні, зате використовуються вони на повну силу. Лише з двох-трьох першоелементів (лінія, відтиск, пляма) утворюються різноманіття мотивів, хоч у кожній окремій роботі їхня кількість також обмежена. Та жива імпровізація дає незліченну кількість варіантів [1, с.7].

Петриківський розпис має свою особливу художню мову, метою якої є передача краси, розмаїття флори рідного краю. Відмінною рисою цього мистецтва є свобода у зображувальних підходах. У "петриківці" не існує канонів, а тому майстер може вільно виявити свій хист. Кожен митець у власному арсеналі має перелік уподобаних мотивів, а найголовніше – індивідуальний почерк [11, с.74].

Характерною рисою Петриківки є те, що весь малюнок розпису, ніби розгорнутий на площині стіни, аркуша паперу чи декоративної тарілки, має поверхневе зображення. Лінії стебел і гілок не перетинаються між собою, а елементи (квіти, листя, ягоди) мають силуетне зображення, що підкреслює його декоративне зображення. Фігури птахів, звірів, людей мають здебільшого контурне зображення. Тварин малюють у профіль, а квіти – в анфас [11, с.74].

Сучасний петриківський розпис характеризується переважанням рослинного орнаменту (здебільшого квіткового) і створення фантастичних, небувалих в природі форм квітів, в основі яких лежить спостереження місцевої флори, наприклад: «цибульки» або «кучерявки». Широке застосування мають мотиви садових (жоржини, айстри, тюльпани, троянди) і лугових (ромашки, волошки) квітів та ягід (калини, полуниці і винограду). Характерним для орнаменту є зображення акантового листа – «папороті», бутонів та перистого ажурного листа.

Інколи квіти та ягоди поєднуються з птахами, рідше зустрічаються зображення тварин і людини [11, с.74].

Особливістю петриківського розпису є те, що, змальовуючи центральну квітку, плід чи ягоду, розташовують їх так, щоб зобразити найпривабливіше, показати багато дрібних деталей, підкресливши найвиразніші. Квітка, як правило, повернута голівкою до глядача або малюється напівпрофільно (нахилена до переднього краю), можливе й цілком профільне зображення. Однак немає жодної квітки, яка б була відвернена від глядача [11, с.75].

Жоден елемент не накладається на інший, скажімо, листок не затуляє квітку, стебло або сусідній листок. Така впорядкованість йде від особливостей народного побуту, де ні в чому не допускається зайвого нагромадження [11, с.75].

У петриківському розписі немає ламаних ліній, у всьому плавність. Це пов'язано з тим, що на Придніпров'ї немає гір, як на Західній Україні, де орнамент геометричний. Для петриківських орнаменталістів характерні надзвичайно точний окомір – усі майстри малюють без попередньо наміченого контуру, не користуючись жодним вимірювальним інструментом. Віртуозність виконання досягається писанням за допомогою тоненького пензлика з котячої шерсті. Крім пензля, петриківські майстри застосовують стебла, щіпочки, а ягоди і деякі квіти малюють просто пальцем [11, с.75].

Найчастіша композиція у Петриківці – центр з трьох квіток. Не дві, не чотири, а обов'язково саме три квітки. А потім вже розсіюються всі інші. Виконуючи петриківські розписи, пензель, тримають трьома пальцями перпендикулярно до поверхні, що розписується. Це забезпечує вільний мазок від себе, від тонкої лінії до потовщення, тобто, починаючи з кінчика пензля і закінчуючи натиском на його основі. Розпис виконується густими фарбами, кожен мазок відтіняється від

сусіднього, у ньому все гранично виражене через форму, лінію, колір [11, с. 75].

Поступово складений колорит Петриківки являє собою поєднання трьох основних кольорів: жовтого (жовто-зеленого), червоного та синього на білому чи чорному тлі. Нині петриківські майстри, що мають уже визначену художню професійну освіту, часто виконують свої композиції в теплій або холодній гамі [11, с.76].

Кожен художник має свій почерк і стиль. У когось насичений малюнок, червоні квітки, а в когось бліденькі, ріденькі. Це залежить від характеру людини, від поглядів, її відчуттів. Петриківські майстри застосовують для розпису на папері яєчну темперу, у настінному розписі – гуаш, яєчну темперу й олійні фарби на ґрунті, а на дереві переважає підлаковий розпис олійними фарбами [11, с.76].

Техніка малювання «від себе» є однією з визначальних рис петриківського розпису, що відрізняє його від інших технік декоративного малярства. Виконуючи петриківський розпис, пензлик тримають трьома пальцями перпендикулярно до поверхні, що розписується. Це забезпечує вільний мазок від себе, від тонкої лінії до стовщення, тобто, починаючи з кінчика пензлика і закінчуючи натиском на його основі [16].

Для зображення ягід грон калини, винограду, горобини майстри часто користуються таким «інструментом», як власний палець. Умочивши палець у фарбу, торкаються ним до паперу й лишають кругленьку плямочку, трохи світлішу й випуклу в центрі та неначе обведену темнішим контуром довкола [16].

Особливістю розпису є також і те, що елементи малюнку слід виводити одним мазком: і ніжну пелюстку квітки, і гнучке стебло рослини, легким дотиком передавати і твердість плоду, і м'якість ягоди [16].

Відома техніка малювання перетворилася на бренд. Наприкінці січня 2013 року створено логотип «Петриківка». Його безкоштовно передали майстрам селища, аби вони могли доводити покупцям автентичність своєї продукції [16].

Композиція. Петриківський розпис характеризується плавністю – відсутні рівні чи ламані лінії. Основні композиційні схеми: S-подібність, вгнутість, як під лекало, лінії основного стебла, вписаної, як правило, в еліпс, «вазон», «букет», «фріз-бігунець»; повторення одних і тих же елементів у ритмічній послідовності, що символізує нескінченність, є образом вічного народження і вмирання; урівноважена асиметрія переважає над симетрією, особливо у сучасному петриківському розписові [13, с.260].

Колір. Контрастне поєднання основних і додаткових кольорів – важлива ознака петриківського розпису. Використання кольорових «розтяжок» та різних відтінків одного й того ж кольору сприяє більшій «живописності». Традиційне колірне поєднання: червоний – зелений. Основне тло зображення – біле, можливе чорне (починаючи з кінця 50-х років) [13, с.261].

У сучасному петриківському розписові зустрічаються сміливі поєднання кольорів та поява кольорового тла, існує тяжіння до обмеженої колірної гами [13, с.262].

Основні елементи. «Калина» зображується пальцем як група ягід, зібраних у кетяг (як, власне, вона й існує в природі); «цибулька» нагадує за формою половину розрізаної цибулини (звідси й назва, бо, вірогідно, раніше саме половину цибулини використовували для створення спеціальних принтів); «кучерявка», «мальва» та інші стилізовані рослини. Серед зооморфних елементів часто зустрічаються птахи, півні, жар-птиці, пави. «Ажурність» створюється дрібними волюто подібно закрученими деталями «півниками», які є імітацією травинок [13, с.262].

Застосування. Петриківський розпис виник як настінний, згодом поширився на побутові предмети: скрині, сані, вози. З появою паперу існував у вигляді «кальовки», невіддільно від архітектурного середовища. Починаючи з кінця 50-х років, домінував на предметах побуту як підлаковий і продовжує розвиватися здебільшого як підлаковий розпис по дереву і металу та як станковий розпис. В архітектурі зустрічається рідше, проте актуальності своєї не втрачає [13, с.263].

Матеріали. Традиційно у петриківському розписі використовувалися природні фарби – органічні та рослинного походження, замішані на природних емульсіях, здебільшого на яєчному жовтку (яєчна темпера). Інструментами слугували власні пальці, саморобні пензлі), рогозина та ін. У наш час вибір фарб залежить від матеріалу, на якому розпис виконується: акварель, гуаш, олійні, керамічні, для текстилю. До інструментів додалися піпетка, фабричні пензлі (білка, колонок, щетина) [13, с.264].

Головним у мистецтві, як і в будь-якому іншому ремеслі, є цілеспрямоване багаторазове повторення вправ, які стануть основою творчості. Простота виконання, виразність, яскравість кольорових барв, неабиякі можливості імпровізації роблять петриківський декоративний розпис доступним і в початкових, і в середніх, і в старших класах національної української школи.

Петриківський розпис передається з покоління в покоління, постійно насичується новими, свіжий, рисами, деталями і відповідає віянням теперішнього часу. Петриківський розпис залишається в нашому побуті як істинно народне мистецтво.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПISУ

2.1. Застосування петриківського розпису у сучасному декоративному мистецтві

На початку ХІХ ст. розпис поширився на предмети домашнього вжитку – посуд, скрині, брочки. Потреба у подібному декорі спонукала до заняття малюванням цілі родини, які продавали свої роботи на базарі. А оскільки в той час Петриківка була великим торговельним центром, роботи сільських художників здобули популярність в інших регіонах України. І вже до початку ХХ ст. побутовий декор міцно утвердився як самобутній жанр народного мистецтва [12, с.3].

Було проведено більше 50 виставок петриківського розпису в багатьох країнах світу: в посольствах України країн Євросоюзу, Європейському Парламенті в Брюсселі, музеї сучасного мистецтва в Кувейті, у штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі, в Іспанії, Японії, Китаї [14].

Петриківський розпис – це не тільки яскраво, сонячно, красиво, але ще й дуже модно. Сьогодні етнічні мотиви надзвичайно популярні в декорі предметів побуту та одягу. Цей унікальний український орнамент активно використовують в архітектурі та дизайні. Якщо колись петриківський розпис можна було побачити лише на стінах сільських хат або ж на печі, то сьогодні він став незвичайною прикрасою в інтер'єрі сучасних квартир, кафе й ресторанів. А ще мальовничими елементами флори й фауни модно прикрашати різні предмети, одяг і навіть автомобілі [12, с.4].

Здавна люди вірили, що прикрашене орнаментом служить оберегом. Тому, коли в Україні відбувся Майдан, а потім і війна на сході України, майстриня Галина Назаренко намалювала козака Мамаю у стилі

петриківського розпису з конем і бандурою та й подарувала цей аркушик бійцям-добровольцям, навіть гадки не маючи про подальшу долю її мальовки [14].

Згодом її знайомий волонтер, побувавши у бліндажах на передовій, розповів: «Галю, а ти знаєш, що твій «Мамай» у наших хлопців – за ікону?! І знаєш, у цей бліндаж жодного разу не вцілив ні «град», ні інша «артилерія» [14].

Воно й не дивно, адже здавна наші прадіди стояли за зміцнення безпеки рідної країни, а козак Мамай був уособленням українського національного характеру, його зображення мало не в кожній українській хаті слугувало оберегом. Тоді Галина попросила повернути їй того «Мамая», бо він і запилювся, і зносився, а натомість намалювала іншого. А згодом зробила інсталяцію «Козак Мамай у маках» із семи тисяч гільз. Важить металева картина понад сто двадцять кілограмів. Гільзи для її виготовлення збирали волонтери в зоні бойових дій. Картину було виставлено у Софії Київській [14].

Історично рослинними орнаментами свої церкви розмальовували ще козаки. Тому, коли художницям із Петриківки Галині Назаренко та Ірині Кібець запропонували розписати у такому стилі внутрішню частину Свято-Юріївського храму, що належить Київському патріархату, ті одразу погодилися і за кілька тижнів завершили роботу. Це був перший церковний заклад розписаний «петриківкою». Він розташований на Михайлівській площі за готелем «Інтерконтиненталь»[14].

Потім художниці оформили петриківським розписом багато будівель у різних куточках України і навіть у Грузії. Галина Назаренко, приміром, з Оленою Ярмолюк розписали каплицю біля джерела святого Пантелеймона в с. Хутірське Петриківського району. Торік у жовтні Галина Назаренко та Ірина Кібець розписали церкву святої Покрови під

Києвом у селі Шевченкове. А нещодавно петриківські майстрині розмалювали освітній коледж у м. Батумі (Грузія) [14].

Перекочувала «петриківська цибулька» із білих стін і на білу тканину. У Петриківці живе прекрасна привітна жіночка – Євдокія Володимирівна Денисенко, яка робить справжні дива. Збиває у кров пальці, псує очі, але з-під її рук на сукнях і сорочках розквітають дивні квіти, колоситься зілля й тріпоче листя, переспівуються птахи. [14]

Ще дівчинкою вона вчилася у відомої майстрині Антоніни Агафіївни Овдієнко, яка вела їхній гурток і навчила різних видів вишивання – і хрестиком, і ретязочком, і гладдю. Подорослішавши, Євдокія Володимирівна працювала художником із петриківського розпису на фабриці, згодом – на заводі порцеляни у Рівному. А переїхавши назад до Петриківки, пішла на пораду до старійшин розпису, мовляв, хочу створити експериментальний «Театр мод» із вишиваним петриківським розписом. Тоді, 30 років тому, цю ідею не зрозуміли, підкресливши, що, мовляв, мазок пензлем неможливо вишити. Але від задуму жінка не відмовилася, і лише п'ять років тому її ідея таки знайшла втілення. А ті, хто побачив на фестивалі «Петриківський дивоцвіт» роботи Євдокії Володимирівни, не просто були в захваті від яскравих кольорів, а й зазначали, що такої вишиванки більше ніде не бачили. Шкода лише, що на місцевому рівні на такий товар рідко знайдеться покупець – у гарних шатах з «петриківкою» виступають хіба що на київських подіумах і сценах [14].

А днями прийшла гарна новина – родина майстра петриківського розпису Галини Назаренко готує до виходу новий проект – футболки чорного та білого кольору з оригінальними малюнками майстрині. У Запоріжжі ось-ось мають вийти з друку перші екземпляри принта з логотипом Галини Назаренко, для яких вона обрала кілька своїх малюнків. На одному з них, наприклад, дівчина зустрічає свого

козаченька на коні. «Для мене надважливо, що на цих футболках стоятиме напис «Вироблено в Україні», - каже майстриня [14].

Петриківський розпис поступово причаровує весь світ. Картини, наприклад, Галини Назаренко - члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, віце-президента асоціації народних майстрів України, відомі не лише на теренах України. Їх достойно оцінили у США, Канаді, Франції, Китаї, Казахстані, Болгарії, Португалії, Австрії, Італії, Японії та інших країнах. Тільки цього року вона демонструвала свої роботи у п'ятьох із них. Днями художниця вирушає на фестиваль інших культур до Німеччини [14].

Під час експозиції виставки у Китаї, наприклад, зародилася нова традиція. Як повідомив посол України у Китаї Олег Дьомін, тими днями стали на весільний рушник двоє українців – Лисиця Іван та Кисельова Ольга. «Фото на згадку за традицією було зроблено біля картини «Українське весілля» талановитої художниці Галини Назаренко», - написав посол у Facebook [14].

А от виходець з Петриківки, студент Львівської академії мистецтв Ігор Лісний власним коштом заснував проект з популяризації петриківського розпису. Він веде авторський блог про це, сторінку у Facebook, на яку вже підписалися майже 15 тисяч користувачів. За словами Ігоря Лісного, зараз петриківський розпис стає креативним і може з'явитися будь-де [14].

«Я відчуваю якийсь здвиг по тому, що люди починають більше розуміти якість такого розпису, тобто, що це не просто сувенір на Андріївському узвозі, тарілочка за умовні 200 гривень, а що це дійсно мистецтво, яке можна застосувати у будь-яких сферах життя, починаючи від поліграфії, кераміки, дизайну, її («петриківку» – ред.) використовують у сайтах, малюють на машинах, домівках, на військових шоломах, гільзах», - говорить Ігор [14].

Петриківку дуже легко навчитися «читати», бо писана вона від душі й передається від серця до серця, із покоління до покоління українців. Петриківський розпис не загубився в товщі століть, став складнішим, досконалішим, збагатився новим змістом і формами – заговорив на весь світ! [15, с.61].

Біля робіт Валентини Панко відчуваєш таку естетичну насолоду і піднесення, що й справді віриш у магію народного мистецтва. Художниця володіє секретами енергетичного впливу на глядача. Чи далось взнаки родинне коріння (адже її батько Федір Савович Панко – заслужений майстер народної творчості України), чи наполеглива праця і любов до справи свого життя, - що є вродженим, а що набутим у процесі становлення таланту, - залишається загадкою. Вражає не тільки різноманітність оригінальних творчих сюжетів Валентини Панко, а й їх виникнення, коли творча уява дивовижно поєднується з класичними канонами народного петриківського розпису, зберігаючи традиційні закони гармонії кольорів [15, с.62].

Роботи Валентини Міленко презентувалися більш як на сімдесяти виставках, побували в Росії, Білорусії, Канаді. Самобутність її творчого стилю й авторської манери концентруються в естетичному ідеалі прекрасного, кольорах та візерунках, які ніколи не сплутаєш із витворами інших майстрів. Цікаво, що Валентина розробила свою власну систему виховання юних майстрів і зараз веде курс петриківського розпису в Одесі [15, с.62].

Серед улюблених сюжетів Галини Назаренко – українське село, квітковий світ, Козак Мамай. Малює Галина традиційним котячим пензлем на папері. У творчому доробку понад 1500 робіт, які розлетілися по всьому світу, є в музеях та приватних колекціях Франції, Італії, Німеччини, Америки, Канади, Австралії [15, с.62].

Цих різних за творчою манерою, самобутніх народних майстринь петриківського розпису об'єднує велика любов до рідного краю, до

чарівної природи й до творчості, яка світиться божественним вогнем таланту. В цьому і є секрет отого нев'янучого квіту України [15, с.62].

Серед багатьох петриківських легенд, котрі з покоління в покоління передаються в селі, найромантичнішою і найдраматичнішою є легенда про місцеву вишню, котра зображена на малюнках майстрів. Жили колись тут закохані Оксана і Ярема. Та напав на Петриківку ворог, і вони разом із земляками стали на захист свого села. В жорстокому бою з напасниками обоє загинули. Поховали їх в одній могилі, на якій посадили вишню-дичку. Наступного року зацвіла та вишня невідомим раніше в селі рясноцвітом, а ягоди вродили рясно-рясно і напрочуд солодкі. Так і стала петриківська вишня символом вірності і любові. І немає сьогодні в Петриківці двору, де б вона не росла [16].

Петриківський декоративний розпис має в своєму потенціалі незміряні можливості давнього та вічно молодого народного мистецтва для збагачення вітчизняної та світової культури. Доторкніться до цих світлих джерел, відчуйте життєдайну силу щедрої краси, що повертає людині загублений рай з навколишньою природою і світом [16].

Із здобуттям Незалежності та на хвилі національного піднесення останніх років Україна поступово інтегрується в сучасний світовий культурний простір, де необхідність презентації власної самобутньої художньої культури стала актуальною і першочерговою. У зв'язку з цим художники, щоб бути цікавими й вирізнитися з поміж інших, звернулися до першоджерел, народного декоративно-прикладного мистецтва, інтерпретуючи його на новий лад, шукаючи нові смисли, відроджуючи старі – вічні. Петриківський розпис у цьому процесі не є винятком. Його інтерпретації мають місце на різних культурних рівнях як серед професійних художників, так і серед аматорів [17, с.11].

Архітектура, в усі часи, була невід'ємною складовою буття людей, формуючи життєвий простір, що забезпечував культурну, релігійну та естетичну функції. У контексті художніх епох архітектура була одним зі

стилетворчих видів мистецтва, водночас набуваючи локальних національних рис формувала так званий національний стиль. У ньому віддзеркалювалися естетичні погляди, космогонічні уявлення та світогляд кожної нації. Відродження традицій у сучасному українському мистецтві, зокрема в архітектурі, актуалізувалося зі здобуттям Україною незалежності. Потреба у поверненні національних рис сучасній українській архітектурі детермінує освоєння досягнень українського народу у формуванні самобутнього національного стилю [18, с.232].

Застосування петриківського орнаменту в оформленні сучасних інтер'єрів та екстер'єрів набуває актуальності, оскільки він виник саме як стінопис. Сьогодні ця тенденція є вельми поширеною. У такий спосіб оформлюються як громадські, так і житлові споруди. Як важливий елемент етнічного декору, петриківський розпис, хоча й на нього часто покладають репрезентативну функцію нашої країни, залишається об'єктом етнодизайну середовища певного регіону. З огляду на природно-географічні фактори, що впливають на формування національного характеру архітектури, він відображає його лише до певної міри. Тому зрозумілим є обмежене використання петриківського та стилістично-подібних йому стінописів. Художній потенціал даної галузі народної творчості зумовлює потребу більш уважного вивчення можливостей її використання в сучасному архітектурному середовищі [18, с.233].

Прикладів петриківського розпису у зовнішньому та внутрішньому декорі архітектурних споруд останнім часом побільшало, а в самій Петриківці це стало певною тенденцією [18, с.234].

Приклади розпису інтер'єрів житлових будинків є поодинокими через високу вартість рукотворного стінопису, натомість в оформленні громадських споруд ця тенденція є більш помітною. Особливо це стосується тематичних закладів громадського харчування. Сучасність диктує нові умови щодо функціонального призначення таких закладів.

Якщо раніше основний акцент у їхньому призначенні робився виключно на харчовій функції, то тепер ці заклади отримали чимало додаткових, серед яких провідними є розважальна та дозвільна функції. Все частіше з'являються тематичні заклади, що мають власний стиль. Відповідно, публіка стає більш вибагливою і надає перевагу закладам з «родзинкою», де інтер'єр має свою атмосферу і насичений цікавими дизайнерськими знахідками. Петриківський розпис активно використовується в оформленні відповідних закладів з яскраво вираженою українською тематикою [18, с.234].

Показовим прикладом застосуванням петриківського розпису є інтер'єр дитячого реабілітаційного комплексу «Перлина Придніпров'я», виконаний художниками Центру народного мистецтва «Петриківка». Розписи виконано у просторі білих стін, на прямокутних площинах, що асоціативно нагадують паперові малюнки, які були поширені в Петриківці на початку ХХ століття. Серед цих стінописів переважають сюжетні, де, як правило, зображено сценки традиційних занять українців: вишивання, гра на бандурі, сопілці, скрипці, танці, святкування. Орнаментальні композиції фризного характеру фрагментарно розміщені й на квадратних колонах. Виконані вони в єдиній стилістиці та кольоровій гамі. У такий же спосіб оздоблено конференц-залу, їдальню та ряд інших приміщень. Хоча наявні розписи досить традиційні, ансамбль справляє цілісне та приємне враження, передусім з точки зору технічного виконання. Щоправда сучасні меблі та інші аксесуари стилістично дисонують з розписами, а декоративні, скоріше за все штучні, пальмоподібні рослини порушують загальну єдність розписів та споруди, а також ідею їхнього використання [18, с.234].

У внутрішньому оздобленні ресторану-музею «Щекавиця» в Києві використано петриківський розпис авторства В. Панко та Г. Назаренко. Ресторан складається із 28 зал, оформлених у сільському стилі,

відповідно до тематики, відображеної у їхніх назвах: медівня, світлиця, на болоті, повітка, рибацький зал, мельник, горище, кошара, дівоча, комора і курник та ін. Стінописи тут представлені локально з акцентом на печі, що є виправданим і традиційним, адже піч з давніх-давен була центром домівки і мала високий рівень сакралізації, через що їй приділялася підвищена увага, при оздобленні. Основна композиційна схема — це «букет», «килимок». Розписи доповнено декоративним фризом, розміщеним на зовнішній частині балки, композиція симетрична. Декор повністю підпорядкований архітектурному простору і підкреслює його функціональні деталі. Загалом, таке оформлення є досить традиційним, але майстерність його виконання надає сучасним стінописам вишуканості. Досить оригінально виглядає бенкетна зала ресторану, де розписи асиметрично розміщені у верхніх частинах стін та на стелі. Вони є основним декоративним акцентом у даному приміщенні, характеризуються легкістю, витонченістю, й не перевантажують інтер'єр, завдяки мінімальному використанню аксесуарів [18, с.234].

Зустрічається петриківський розпис і в оформленні інтер'єрів сучасних житлових приміщень. При цьому важливим є почуття міри, оскільки його втрата може перетворити помешкання на сувенірну крамницю. В. Куцевич зауважує, що обмежена кількість структурних елементів інтер'єру покращує сприйняття й відчуття цілісності його композиції, наголошує на важливості визначення акцентного простору, де мають розташовуватися елементи декору. Прикладом такого підходу можна вважати оформлення В. Панко інтер'єру вітальні та приміщення басейну приватної садиби. Розписи тут подані локально і слугують композиційними акцентами. Наприклад, у вітальні, що являє собою приміщення атріумного типу на одній із стін, біля сходів, таким акцентом є довга орнаментальна стрічкова композиція від підлоги і до стелі. Але це не звичайний фриз. Сюжетна композиція, у яку майстриня додала, своїх улюблених синіх птахів, що ритмічно чергуються з

групами квітів, розбивається на десять квадратних площин, у яких розташовані орнаментальні зображення, що частково перериваються, послідовно розвиваючись вже в іншій площині. Дечим таке вирішення нагадує великі кахлі, з яких викладається картинка. Кольорова гама — обмежена, базується на відтінках синього, з домінуючим ультрамарином, для контрасту, дуже дозовано, вводиться також комплементарний жовтогарячий. У приміщенні басейну, основні розписи, тієї ж самої стилістики та кольорового вирішення, що й у вітальні, делікатно заповнюють обрамлення навколо вбудованого телевізора. Акцентом цього приміщення є оформлення дверей [18, с.236].

Варто зауважити, що випадки застосування петриківського розпису в оздобленні новобудов трапляються рідко. Частіше розписують фасади типових споруд радянського зразка, що не вирізняються художньою виразністю і часто під розписи не пристосовані. Хоча б тому, що для якісного результату фасад має бути тинькованим, оскільки цегляна кладка не сприяє такому оздобленню. Прикладом, такого застосування може слугувати фасад Петриківської районної бібліотеки. Відповідно, намагання застосувати розписи, у даному випадку, носить дещо штучний характер і цілісність, як важливий показник якості мистецького твору часто у таких спорудах відсутня. Це скоріше нагадує реконструкцію старовинних розписів, але вже в контексті радянської архітектури, що на нашу думку, є еkleктичним, а подекуди межує з кітчем [18, с.238].

Адже у часи, коли народне мистецтво вже не є народним у чистому вигляді, коли майстри живуть у світі, не ізольованому від професійного мистецтва, отримують художню освіту і для декого петриківський розпис став професійним заняттям, хотілося б і більше професіоналізму. Прикладом, органічного використання петриківського розпису вважаємо, оздоблення фасаду Петриківського музею етнографії.

Хоча розписи музею і наслідують місцевій традиції, однак вони розташовані локально, у верхній частині будівлі й виконані у єдиному мінімалістичному стилі, що композиційно не перевантажує споруду, а натомість оживляє її. Кольорова гама розпису традиційна, хоча тло — світло-рожеве. Загалом, декорована у такий спосіб споруда справляє приємне враження [18, с.239].

За межами Петриківки спостерігається підвищення інтересу до інтерпретації петриківського розпису у зв'язку із сучасними віяннями та тенденціями. Одним із прикладів його застосування в сучасній архітектурі є оформлення екстер'єру торговельного центру «Приозерний» у місті Дніпро. Фасад споруди майже скляний до самого верху, ескалатор, розташований біля стіни центрального фасаду, створює легку діагональну спрямованість цокольної лінії, яка повторює його напрямок [18, с.239].

Цікавою і доречною є кольорова гама: на прозорому тлі тонованого скла, у якому віддзеркалюється небо, надаючи фону розмаїття відтінків від сірого до синього, залежно від погодних умов, блакитні квіти, у поєднанні з жовтими серединками та зеленим листям, створюють спокійну кольорову гаму. Застосована тут техніка аплікації вініловими наклейками досить доречно, створює враження синтезу матеріалів а не простого накладання [18, с.240].

Застосування національно забарвлених мотивів, яким зокрема є петриківський розпис, є позитивною тенденцією відродження національних культурних традицій в архітектурі. Зрозуміло, що стилістично петриківський розпис, який використовуються сьогодні в архітектурно-просторовому середовищі, значно відрізняється від традиційних зразків. Такі стінописи зберегли лише декоративну функцію, а отже їхнє розміщення не регламентується певними магічно-релігійними уявленнями, що розширило сферу їхнього застосування. Але, на жаль, нерідкою є безсистемність, стихійність та неузгодженість

розпису з архітектурним середовищем, хоча на рівні масової культури такі спроби мають значний позитивний емоційний відгук. Одночасно у самому осередку, де вплив традиції особливо значний, мають місце труднощі пов'язані з переосмисленням петриківського розпису в сучасних умовах, які вимагають не реставрації, а інтерпретації національних мотивів, пошуків нових композиційних рішень ретельно узгоджених з архітектурною філософією. Такі розписи доречні в етноцентрах, закладах харчування чи розваг, пунктах туристичного призначення. На нашу думку, використання розписів у поєднанні з підсвітленням, а також оздоблення ними нетипових, на перший погляд, елементів інтер'єру, як скажімо, вікно, двері, стеля чи навіть підлога, звичайно ж у якісному професійному виконанні, могли б бути цікавим оригінальним вирішенням, а також переосмисленим поглядом на традиційні форми в сучасних умовах [18, с.242].

Майстриня Наталія Гордєєва працює у Дитячому екологічному центрі керівником гуртка з петриківського розпису. «Петриківський розпис — це суто українське надбання, яке важливо передавати майбутньому поколінню, — пояснює майстриня. — Тим паче творчість — це розвиток мислення та фантазії. У петриківському розписі використовується стилізація рослин, птахів, тварин та навіть комах. А це виховує у дітей любов до української природи та культури» [19].

Паралельно з викладацькою діяльністю Наталія Гордєєва створює неймовірно колоритні та гарні речі у своїй майстерні. «Від самого початку петриківський розпис був оберегом, саме тому візерунки малювали навколо вікон та дверей, — розповідає пані Наталія. — Люди вірили, що розпис захищає їхні домівки від нечистої сили та лиха. Тому петриківський розпис почали малювати навіть на посуді. До речі, спочатку розпис наносили на світлі поверхні, і порівняно нещодавно «петриківку» почали малювати на чорному тлі» [19].

Майстриня впевнена, що саме петриківський розпис залишається національним оберегом українців, тому в кожному домі повинен бути зразок цього самобутнього мистецтва. У своїй майстерні пані Наталія займається розписом предметів, які не лише додають колориту оселі, а й використовуються у побуті. Посуд, підсвічники, дощечки, скриньки, ялинкові прикраси, меблі — все можливо прикрасити петриківським розписом, окрім того за допомогою кольорових гам можна стилізувати петриківський розпис під будь-який сучасний напрямок в інтер'єрі [19].

«Деякі майстри вважають, що необхідно притримуватися всіх традицій петриківського розпису: це двійний мазок спеціальним пензликом «кошачкою», лише традиційними кольорами, переважно це червоні, помаранчеві та зелені відтінки, – розповідає майстриня. – Проте сьогодні таке розмаїття фарб, які дуже хочеться спробувати, тому багато майстрів відходять від традицій. Особисто я до цього ставлюсь лояльно, адже світ довкола змінюється, зараз ми живемо у зовсім інший час. І якщо в світі існує таке розмаїття кольорів, що тут поганого, коли майстер використовує ці барви? Наприклад, мені більше подобаються холодні відтінки. Звісно, техніка петриківки і технологія формування малюнку залишаються незмінними. Але з часом петриківський розпис все одно змінюється, і цього не зупинити. Мені цікаво поєднувати «петриківку» з іншими стилями, щоб це було наше, українське, проте у сучасному вигляді» [19].

«Українізація триває, тож люди почали більш лояльно ставитися до вишиванки, національних прикрас, тому і прикраси з петриківським розписом користуються популярністю, – пояснює майстриня. – Також у майбутньому я планую зайнятись перенесенням петриківського розпису на одяг та сумки, це не нове, проте мене цікавить, щоб цей вид декоративного мистецтва все частіше з'являвся на сучасному одязі. Адже у «петриківці» жодна робота не повторюється, кожне зображення індивідуальне і не має копії» [19].

У образотворчому та декоративному мистецтві поняття інтерпретації є невід'ємною приналежністю художньої творчості. Це, по-перше, прочитання, сприйняття твору й його розуміння. По-друге, можливість оригінального зображення у розкритті теми.

Інтерпретація це застосування зображально-виражальних засобів, що сприяє різноманітному відображенню реальності, дійсності та розвитку уяви художника.

Йде постійний пошук методів оформлення, відновлення традиційних виробів, відродження, осмислення культурної спадщини, розвиток вітчизняного декоративного мистецтва. Велике поширення петриківський розпис знайшов у формі декоративних панно, які можуть прикрашати як суспільні так й житлові приміщення. У реалізації задумів сучасні вітчизняні художники звертаються до інтерпретації традиційних технологій петриківського розпису.

2.2. Послідовність виконання декоративного панно «Квіти Херсонщини»

Над творчою роботою для дипломного проекту ми працювали протягом навчального року. Робота йшла в такій послідовності:

1. Визначення теми та техніки виконання декоративного панно.
2. Вивчення Петриківського розпису.
3. Пошуки композиційного рішення панно.
4. Кольорове рішення. Ескіз.
5. Виконання картону панно.
6. Виконання панно у матеріалі.
7. Оформлення роботи.

Тема для творчої роботи у нас визначилася дуже легко, тому що я вже займалась декоративно-прикладним розписом. У червні 2013 року я закінчила Херсонський професійний ліцей харчової промисловості і здобула професію художника розмалювання по дереву. Обрала темою творчого проекту декоративне панно «Квіти Херсонщини», тому що мені подобаються квіти, вже були навички подібних робіт.

Петриківський розпис зберігає традиції оздоблення українського житла, але це і сучасний декоративно-прикладний вид мистецтва, який розвивається та набуває нових рис. В наш час петриківський розпис використовують в ужитковому декоративно-прикладному мистецтві, в декоративних панно, в одязі, в іграшках, в предметах декору, у фарфоровій і поліграфічній промисловості.

Композиція побудована у замкнутому прямокутному форматі. У ній ми спростили, стилізували, декоративно переробили всі елементи, які використали. Несиметричні квіти доповнила дрібними елементами щоб урівноважити композицію. Найважливішим при складанні композиції було правильно визначити розмір, форму та напрямок всіх головних елементів декору, які утворили урівноважену за формою, кольором гармонійну цілісність. У центрі композиції розташовані найбільші елементи – птах, квіти, які з'єднані плавною хвилястою лінією-стебельцем. Заповнила пусті місця листочками відповідної форми. До країв елементи дрібніші, які проробляла імпровізованим шляхом. Завершили композицію декоративними травинками, крапельками, та крапочками.

Ескіз почали створювати з розташування ведучої лінії, простим олівцем нанесла, відповідно задуму, контури фантастичного птаха, кількох великих квіток, навколо яких розгорнула дрібні рослинно-квіткові форми. Форми птаха схожі з рослинами. Забарвлення перетікає у колористику квітів.

Підбір кольорів у традиційному петриківському малюванні обмежений. Використовували червону, синю, жовту, зелену, рожеву, жовтогарячу та іноді фіолетову фарби, завжди підбирали чисті кольори.

На вибір основного кольору нас надихнуло те, що моє дитинство пройшло у курортному місті Скадовськ біля Чорного моря. Синій колір посідає домінантне місце з одного краю композиції, то й з іншого краю він присутній у деталях, в незначних елементах. Для оформлення країв композиції частково добрали самі кольори, що використовували і в її центральній частині. В роботі поєднуються основні й додаткові кольори. Їх контрастність створює виразний та яскравий малюнок. Кольори споріднено-контрастні – це групи зелено-червоних, жовто-синіх, червоно-зелених, синьо-жовтих кольорів. Зображення площинно без світла і тіні. Композиція виконана в холодній гамі.

Для перенесення зображення на матеріал панно ми використали картон. Картон в даному випадку – це не щільний папір, а тонкий лист з попередніми малюнком.

Приготували лист тонкого паперу розміром 40x60 сантиметрів, який відповідає розміру майбутньої роботи. Забруднили зворотну сторону листа. Для цього підійде будь-який сипучий матеріал: вугілля, пастель.

Матеріал ми обрали ДВП (дерево волокниста плита), затонували, перевели зображення з картону, а потім розписували гуашевими фарбами.

Для роботи фарба повинна бути густою, треба її розвести водою та розмішати. Працювала пензлями №0, №1, №2, №3 з білячого хутра. На пензель слід фарбу набирати рясно. Мазок пензлем треба класти на основу один раз, не підправляючи додатково. Для зручності роботи основу в процесі накладання мазків у весь час повертала. Перехід від найкрупніших елементів до середніх, трохи менших квітів, пуп`янків, листочків, має бути плавним. Найдрібніші елементи композиції - ажурні

листочки, вигнуті травинки, вусики виконуються по завершенню роботи. Готова робота покрита універсальним лаком в аерозольній упаковці і оформлена у рамку.

Декоративне панно «Квіти Херсонщини» відповідає темі краси херсонської природи і є інтерпретацією петриківського розпису. Процес роботи йшов згідно запланованої послідовності: задум теми, формування образного рішення, розробка ескізів, композиційного та кольорового зображення, виконання картону, робота у матеріалі, оформлення панно. Ми намагалися передати багатство природи нашого краю. Інтерпретація петриківського розпису має велику кількість образних рішень. В процесі роботи виникли ідеї інших варіантів інтерпретації, тому ми плануємо надалі опрацювання цієї теми.

ВИСНОВКИ

Були вивчені літературні джерела з теми дипломного проекту. Велике значення для нашого дослідження мали роботи Є. А. Антоновича, М.Є. Станкевича, Т.В. Карий-Васильченко. Дослідженню діяльності та технологічних особливостей Петриківського розпису допомогли труди українських мистецтвознавців: В. М. Мельник, Б. С. Бутник-Сіверський, О. В. Харченко, Н. О. Горшкова – Кандаурова. та ознайомлення з конкретними творами майстрів Петриківки у інтернеті.

З огляду на викладене, зрозуміло, що художній декоративний розпис регіонів України різноманітний зі своїми традиціями і техніками виконання. Вивчення різних традиційних видів українських декоративних розписів допомагає майбутнім фахівцям відтворювати традиційні розписи та інтерпретувати їх с сучасних власних декоративних композиціях.

Петриківський розпис передається з покоління в покоління, постійно насичується новими, свіжий, рисами, деталями і відповідає віянням теперішнього часу. Петриківський розпис залишається в нашому побуті як істинно народне мистецтво.

Йде постійний пошук методів оформлення, відновлення традиційних виробів, відродження, осмислення культурної спадщини, розвиток вітчизняного декоративного мистецтва. Велике поширення петриківський розпис знайшов у формі декоративних панно, які можуть прикрашати як суспільні так й житлові приміщення. У реалізації задумів сучасні вітчизняні художники звертаються до інтерпретації традиційних технологій петриківського розпису.

Декоративне панно «Квіти Херсонщини» відповідає темі краси херсонської природи і є інтерпретацією петриківського розпису. Процес роботи йшов згідно запланованої послідовності: задум теми,

формування образного рішення, розробка ескізів, композиційного та кольорового зображення, виконання картону, робота у матеріалі, оформлення панно. Ми намагалися передати багатство природи нашого краю. Інтерпретація петриківського розпису має велику кількість образних рішень. В процесі роботи виникли ідеї інших варіантів інтерпретації, тому ми плануємо надалі опрацювання цієї теми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельник В. Український декоративний розпис на уроках образотворчого мистецтва: [посібник для вчителів, учнів, студентів] / В. Мельник – Тернопіль Видавництво « Підручники і посібники» 2011 – 64 с.
2. Мистецтво.ру художня та народна творчість у малюнках, рукоділлі, вишиванні, та в'язанні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mystectvo.ru/dekoratyvnyi_rospys.htm / – Назва з екрану.
3. Український декоративний розпис: що, де і як? 11.03.2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kraina-ua.com/ua/news/ukrainskiy-dekorativniy-rozpis-scho--de-i-yak> – Назва з екрану.
4. Ukraine Art News 2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukraineartnews.com/news/events/unikalnaja-samchikovskaja-rozpis-stanovitsja-vse-populjarnee-v-ukraine> – Назва з екрану.
5. © 2020 Мистецька Скарбниця All rights reserved. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://art-treasury.in.ua/news/kiyivskij-ta-petrikivskij-rozpis-vidminnosti-ta-shozhi-risi/> – Назва з екрану.
6. Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської ОДА 27 серпня 2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/> – Назва з екрану.
7. Бібліотека українського мистецтва. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/muha-makar/> – Назва з екрану.
8. Бутник-Сіверський Б. Українське народне мистецтво: живопис/упоряд.: Б. С. Бутник-Сіверський (керівник), В. Г. Нагай, В. П. Самойлович: авт. тексту Б. С. Бутник-Сіверський. – Київ: Мистецтво, 1967. – 220с.: іл.

- 9.Прес-служба Херсонського обласного художнього мистецтва. 10.11.2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://khersondaily.com/news/istorija-pro-hersonskih-tvortsiv/> – Назва з екрану.
- 10.Народна архітектура стародавнього українського села. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/narodna-arhitektura-starodavnogo-ukrajinskogo-sela-abo-oblashtuvannja-zhitlanashimi-predkami-riznih-regioniv/> – Назва з екрану.
11. П 304 ПЕТРИКІВКА: мальовничий дивосвіт / уклад. О. О. Скаченко ; редкол.:Ю. І. Горбань, О. О. Каракоз, Ю. М. Ключко, С. Г. Винокурова, Л. А. Рибка ; Київ.нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2017. –96 с. : іл. – (Серія «Скарби нації» ; вип. 1). Київ 2017.- 74,75,76 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/Petrikivka-2017.pdf> – Назва з екрану.
- 12.Харченко О. В. Мистецтво петриківського розпису : навч. – метод. посіб. /О. В. Харченко, Н. О. Горшкова – Кандаурова. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 72 с.
- 13.Чуднівєць А. Самобутність петриківського розпису та іманентна творчість за кордоном:порівняльний аналіз художньої стилістики: стаття. Українська академія мистецтва. Випуск 25, УДК 75.058 (075.8) ПСМ НАМУ –260,261,262,263,264с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2321217-petrikivka-mistectvo-vilnih-ludej.html> – Назва з екрану.
- 14.«Петриківка». Мистецтво вільних людей – Укрінформ 09.10.2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2321217-petrikivka-mistectvo-vilnih-ludej.html> – Назва з екрану.
15. Хорозова О. Нев’янучий квіт петриківського розпису / О. Хорозова / Мистецтво та освіта. - 2010. - № 2. - с. 61-62.[Електронний ресурс] –

Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mtao_2010_2_15 – Назва з екрану.

16. Стокоз Л. Казкові квіти Петриківки / Л. Стокоз / Шкільний світ. - 2013. - № 6 (березень): Вкладка. - С. 6-7. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/library/TopicDescription?topic_id=98057&page=12 – Назва з екрану.

17. Чуднівєць А. Петриківський розпис як феномен української художньої культури / А. Чуднівєць / [автореферат]. Національна академія мистецтв України ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА Київ – 2019-с.18. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-files/Avtoref_A_S_Chudnyvets.pdf – Назва з екрану.

18. Чуднівєць А. Інтерпретація петриківського розпису в сучасному архітектурно-просторовому середовищі / А. Чуднівєць // Художня культура. Актуальні проблеми : наук. вісник / Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України; редкол. : В. Д. Сидоренко (голова редкол.), О. К. Федорук (гол. ред.) та ін. Київ : ІПСМ НАМ України, 2017. Вип. 13. с. 232-244.6. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://hudkult.mari.kiev.ua/article/view/134244> – Назва з екрану.

19. Сучасний петриківський розпис Новости Каменського 07.11.2018 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://sobitie.com.ua/novosti/suchasniy-petriktivskiy-rozpis> – Назва з екрану.